

HUDUDLAR RIVOJLANISHIDA INVESTITSIYA SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEXANIZMLARI

Bekmatov Akmal Kurbonmaxmatovich

Qarshi davlat texnika universiteti assistenti Tel.: +99893 933 11 55, e-mail: akish.bek@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada hududlar iqtisodiy rivojlanishida investitsiya faoliyatining samaradorligini baholash mexanizmlari tahlil qilinadi. Investitsiya resurslaridan oqilona foydalanish hududlarning raqobatbardoshligini oshirish, ishlab chiqarish salohiyatini kengaytirish hamda ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bois investitsiya samaradorligini baholashning zamonaviy metodik yondashuvlarini takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

Kalit so'zlar: investitsiya samaradorligi, hududiy rivojlanish, baholash mexanizmi, iqtisodiy ko'rsatkichlar, investitsiya siyosati.

МЕХАНИЗМЫ ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ В РАЗВИТИИ РЕГИОНОВ

Бекматов Акмал Курбонмахматович

Ассистент Каршинского государственного технического университета Тел.: +99893 933 11 55 E-mail: akish.bek@gmail.com

Аннотация: В данной статье анализируются механизмы оценки эффективности инвестиционной деятельности в экономическом развитии регионов. Рациональное использование инвестиционных ресурсов является важным фактором повышения конкурентоспособности территорий, расширения производственного потенциала и развития социальной инфраструктуры. В связи с этим совершенствование современных методических подходов к оценке инвестиционной эффективности является актуальной научно-практической задачей.

Ключевые слова: инвестиционная эффективность, региональное развитие, механизм оценки, экономические показатели, инвестиционная политика.

MECHANISMS FOR ASSESSING INVESTMENT EFFICIENCY IN REGIONAL DEVELOPMENT

Bekmatov Akmal Kurbonmakhmatovich

Assistant, Karshi State Technical University Tel.: +99893 933 11 55 E-mail: akish.bek@gmail.com

Abstract: *This article analyzes the mechanisms for assessing the efficiency of investment activity in regional economic development. Rational use of investment resources is an important factor in enhancing regional competitiveness, expanding production capacity, and developing social infrastructure. Therefore, improving modern methodological approaches to evaluating investment efficiency is a relevant scientific and practical task.*

Keywords: *investment efficiency, regional development, assessment mechanism, economic indicators, investment policy.*

KIRISH

Hududlarning barqaror iqtisodiy rivojlanishi investitsiya resurslaridan samarali foydalanish darajasiga bevosita bog'liq. Investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, infratuzilmani modernizatsiya qilish, bandlikni oshirish hamda hududlarning raqobatbardoshligini kuchaytirishda muhim omil hisoblanadi.

Shu bilan birga, investitsiya loyihalarining hududiy rivojlanishga real ta'sirini baholashda yagona metodik yondashuvning yetishmasligi kuzatilmoqda.

Amaldagi baholash mexanizmlari asosan moliyaviy ko'rsatkichlarga tayanib, ijtimoiy, institutsional va infratuzilmaviy omillar yetarli darajada hisobga olinmaydi [1], [2]. Mazkur tezis hududlar rivojlanishida investitsiya samaradorligini baholash mexanizmlarini takomillashtirishga qaratilgan.

Asosiy qism

Hududlar rivojlanishida investitsiya samaradorligini baholash iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlash, hududlararo iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish hamda barqaror iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy adabiyotlarda investitsiya samaradorligini baholashda ko'p mezonli yondashuvlardan foydalanish zarurligi ta'kidlanadi [3], [4].

Investitsiya samaradorligini baholashning umumiy mexanizmi bir-biri bilan uzviy bog'langan bosqichlardan iborat bo'lib, u boshlang'ich ko'rsatkichlarni shakllantirishdan tortib, boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishgacha bo'lgan jarayonni qamrab oladi.

Mazkur mexanizmning tarkibiy tuzilmasi va bosqichlar ketma-ketligi 1-rasmda keltirilgan.

1-rasm. Investitsiya samaradorligini baholashning umumiy mexanizmi

Dastlab hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holatini aks ettiruvchi boshlang'ich ko'rsatkichlar shakllantiriladi. Ular yalpi hududiy mahsulot o'sish sur'ati, asosiy kapitalga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi, bandlik darajasi, soliq tushumlarining o'sishi hamda infratuzilma rivojlanish indikatorlarini o'z ichiga oladi.

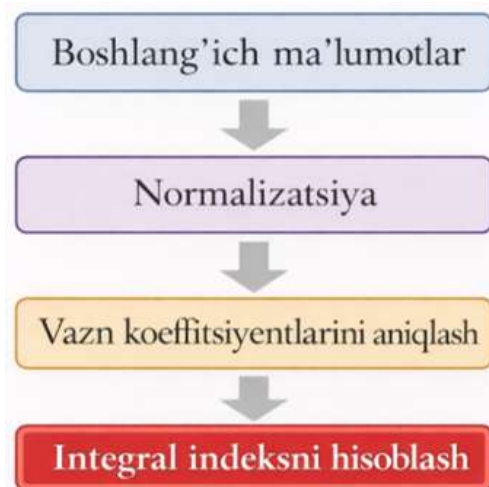
Keyingi bosqichda ushbu ma'lumotlar yagona axborot bazasiga jamlanadi va ularning ishonchligi hamda solishtiriluvchanligi ta'minlanadi (1-rasm).

Ko'rsatkichlarni tanlash jarayonida ularning hududiy rivojlanishga real ta'sir ko'rsatish darajasi, statistik barqarorligi va tahliliy ahamiyati inobatga olinadi. Tanlangan ko'rsatkichlar turli o'lchov birliklariga ega bo'lgani sababli ularni standartlashtirish va normalizatsiya qilish zarurati yuzaga keladi (1-rasm).

Ushbu yondashuv ko'rsatkichlarni yagona shkalaga keltirib, ularning o'zaro taqqoslanishini ta'minlaydi [5] [6].

Normalizatsiya qilingan ma'lumotlar asosida integral indeks hisoblanadi. Integral indeks hududlarning investitsiya samaradorligini umumlashtirilgan ko'rsatkich sifatida ifodalaydi hamda hududlarni solishtirish va reytinglash imkonini yaratadi (1-rasm).

Integral indeksni hisoblash jarayoni alohida ichki mexanizm sifatida shakllantiriladi va uning asosiy bosqichlari 2-rasmda aks ettirilgan.

2-rasm. Integral indeksni hisoblash mexanizmi

Integral indeks quyidagi formula asosida aniqlanadi:

$$I = \sum_{i=1}^n w_i \cdot z_i$$

bu yerda:

I — hududning integral investitsiya samaradorligi indeksi;

w_i — i -chi ko'rsatkichning vazn koeffitsiyenti ($\sum w_i = 1$);

z_i — normalizatsiya qilingan i -chi ko'rsatkich;

n — ko'rsatkichlar soni.

Ko'rsatkichlarni normallashtirish formulasi:

$$z_i = \frac{x_i - \min(x)}{\max(x) - \min(x)}$$

bu yerda:

z_i — i -ko'rsatkichning normallashtirilgan qiymati;

x_i — i -ko'rsatkichning boshlang'ich qiymati;

$\min(x)$ — tanlangan ko'rsatkichlar ichidagi eng kichik qiymat;

$\max(x)$ — tanlangan ko'rsatkichlar ichidagi eng katta qiymat.

Mazkur model ko'p mezonli baholash yondashuviga asoslanib, ko'rsatkichlarning iqtisodiy ahamiyatini hisobga olish imkonini beradi [7]. Vazn koeffitsiyentlarini belgilashda ekspert baholash, statistik tahlil hamda hududiy rivojlanish ustuvor yo'nalishlari inobatga olinadi (2-rasm).

Hududlarni reytinglash natijalari boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda muhim axborot manbai bo'lib xizmat qiladi. Jumladan, investitsiya resurslarini maqsadli taqsimlash, past samarador hududlarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish hamda infratuzilma loyihalarini ustuvorlashtirish imkoniyati yuzaga keladi (1-rasm). Natijada investitsiya siyosati hududiy rivojlanish strategiyalari bilan uzviy uyg'unlashtiriladi.

Taklif etilgan baholash mexanizmi investitsiya jarayonlarini tizimli tahlil qilish, hududlar o'rtasidagi iqtisodiy nomutanosiblikni kamaytirish hamda investitsiya muhitining barqarorligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Hududlar rivojlanishida investitsiya samaradorligini kompleks baholash mexanizmini joriy etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, hududlararo nomutanosiblikni kamaytirish va investitsiya siyosatini ilmiy asoslashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari, 2020–2024 yy.
2. World Bank. Investment and Regional Development Report, 2023.
3. Solow R. A Contribution to the Theory of Economic Growth. Quarterly Journal of Economics.
4. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. Free Press.

5. Татаркин А.И. Региональная экономика и инвестиционная политика. Москва.
6. Абдуллаев А. Hududiy investitsiya salohiyatini baholash usullari. Iqtisodiyot jurnali.
7. Бекматов, А. К., Кутдусова, Э. Р., & Мукимов, Ш. И. (2023). ПРЕИМУЩЕСТВА И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СФЕРЕ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(20), 280-286.
8. Бекматов А.К. (2024). ГЛУБОКОЕ ОБУЧЕНИЕ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБНАРУЖЕНИЯ ВТОРЖЕНИЙ В СЕТЕВЫХ СИСТЕМАХ. Экономика и социум, (5-1 (120)), 1977-1982.